

використовувати існуючі методики, проводити судову психологічну експертизу, а також досвід і практику ЄСПЛ. тільки системний підхід дозволить дати відповіді на поставлені запитання.

Література

1. Агафонов С. І. особливості відшкодування моральної шкоди за законодавством України: юридичний журнал «юстиніан», 2007. С. 8-13.
2. Афадеєв В. М. відшкодування моральної шкоди як загальний спосіб захисту цивільних прав: Хмельницький інститут регіонального управління і права, 2011. С. 14-15.
3. Про судову практику у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова пленуму верховного суду України від 31.03.1995 р. №4.
4. Батожська О. В., Піхурець О. В. Критерії визначення спричиненої моральної шкоди при її доказуванні у суді: Право і безпека, 2015. № 2 (57). С.148-153.
5. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: наказ мініюсту України від 08.10.98 р. № 53/5
6. Крезуб І.О. Проблемні питання застосування законодавства України щодо відшкодування моральної шкоди в судах України [електронний ресурс] / Ірина Олександрівна Крезуб, 2014. URL: <http://old.minjust.gov.ua/5947>.

Роман Сергійович Приходько – студент I курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Катерина Сергіївна Науменко** – заступник директора – начальник відділу навчально-методичної роботи Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, доцент кафедри юридичних дисциплін, кандидат юридичних наук

ЗОВОБ'ЯЗАЛЬНЕ ПРАВО ЗА ЧАСІВ СТАРОДАВНЬОГО РИМУ

Відносини, які виникають між учасниками цивільного обігу в Римі в процесі обміну матеріальними цінностями, грошима, відшкодування заподіяної майнової та моральної шкоди, переуступки один одному своїх прав, визначаються одним словом – зобов'язання (obligatio).

Сутність зобов'язання полягає не в тому, щоб зробити нашим якийсь тілесний предмет або який-то сервітут, а щоб зв'язати іншого перед нами в тому відношенні, щоб він нам щось дав, зробив або представив. У своїй зрілій формі зобов'язання являють собою правовідносини, в силу яких певний суб'єкт (боржник) зобов'язаний

зробити на користь іншого суб'єкта (кредитора) певні дії майнового характеру (надання) (1).

У сфері майнових відносин зобов'язання займають провідне місце. Кредитор або носій іншого речового права задовольняє свої потреби, безпосередньо впливаючи на річ. Характерною особливістю прав, які виникають із зобов'язань, є той факт, що їх носій не в змозі задовольнити свій інтерес власними силами, а лише через дії іншого суб'єкта – саме того, хто виявляється щодо нього зобов'язаним, тому зобов'язальні відносини опосередковують усі сфери виробництва, переміщення і розподілу товарів.

Таким чином, сфера застосування зобов'язань у господарському обігу будь-якого суспільства є досить великою, що повною мірою стосується Риму. Римські юристи ретельно розробили систему зобов'язально-правових відносин, договірну і позадоговірну майнові системи. Їхні сентенції щодо договорів відзначаються витонченістю, логічністю й гармонійністю (2).

У зобов'язанні беруть участь, як правило, дві особи: кредитор і боржник. У зобов'язанні сторона, яка має право вимоги, називається кредитором (лат. *credo* – вірю), а сторона, на якій лежить обов'язок виконати вимогу кредитора (борг), – боржник (*debitor*). Перекладення будь-яких зобов'язань на третіх осіб, що не брали участі у підписанні договору, не допускалося: кредитор не міг передати свої права, а боржник обов'язки на третіх осіб. За своїм походженням та деяким сутнісним характеристикам римські юристи розрізняли: 1) цивільні зобов'язання; 2) преторські зобов'язання; 3) натуральні зобов'язання (3).

За римським цивільним правом (*jus civile*) зобов'язання були суворо особистими взаємовідносинами між кредитором та боржником; кредитор не міг поступитися своєю вимогою іншій особі (4).

Відомо, що під кінець формулярного і появи екстраординарного процесу з'явилося судове представництво. Була введена особлива форма передачі зобов'язання, яка дістала назву цесії (*cessio*). За цим способом кредитор, який бажав своїм правом вимоги поступитися іншій особі, призначав її своїм представником у справі стягнення боргу з боржника і передавав їй своє право. Особа, яка поступилася своїм правом вимоги, називалася цедентом, а та, яка набувала це право, називалася цесіонарієм. Останній пред'являв до боржника позов від імені попереднього кредитора (але за свій рахунок) на підставі укладеної з кредитором угоди. Отже, цесія – це самостійне перенесення вимоги кредитора на іншу особу без згоди боржника.

Предметом зобов'язання ніколи не були речі, а завжди є дія боржника, позитивна чи негативна, дії що мають економічне значення для кредитора, яке може бути визначено в грошовій сумі. Лише з часом

було дозволено здійснювати стягнення щодо майна як способу задоволення за зобов'язанням.

Права та інтереси кредитора в разі невиконання боржником зобов'язання захищаються різними засобами. Так, на боржника покладається відповідальність, на його майно звертається стягнення за допомогою державних органів тощо. Однак ці засоби впливу на недобросовісного боржника не завжди виявляються дієвими, а отже, вимоги кредитора можуть залишитися без задоволення.

Вищенаведене дозволяє виділити наступні ознаки зобов'язань: 1) є особистим правовідношенням; 2) предметом є відповідна дія; 3) зміст становить обов'язок боржника що-небудь «дати», «зробити», «надати», і, відповідно, у праві кредитора вимагати виконання покладеного обов'язку; 4) породжує майновий інтерес для кредитора.

Отже, проаналізувавши сутність зобов'язання, можна визначити його поняття за римським правом як правовідношення, за яким кредитор має право вимагати від іншої сторони – боржника що-небудь зробити (*facere*), дати (*dare*) або надати (*praestare*) або утримуватися від здійснення певних дій. Варто також відзначити, що фундаментальні розробки римської юриспруденції щодо зобов'язань отримали свій розвиток у подальшому та зберігають життєздатність у сучасному приватному праві.

Література

1. Санфилиппо Ч. Курс римского частного права: учебник / под общ. ред. Д. В. Дождева; пер. с итал. И. И. Маханькова. М.: Норма, 2007. 464 с.
2. Підпригора, О.А., Харитонов, Є.О. Римське право: підруч. 2-ге вид. К.: Юрінком Інтер, 2009. 528 с.
3. Черниловский З.М. Римское частное право: Элементарный курс. М.: Новый Юрист, 1997. 224 с
4. Калюжний Р. А., Вовк В. М. Римське приватне право: підруч. К.: «МП Леся», 2014. 240 с.
5. Гринько С. Д. Поняття та предмет зобов'язань за римським приватним правом. Університетські наукові записки. 2010. № 3 (35). С. 3